

Igazságszolgáltatás

TÖRTÉNETI ÜNNEP KECSKEMÉTEN

A Bács-Kiskun Megyei Bíróság, Főügyészség, Büntetés-végrehajtási Intézet és Levéltár 2004. októberében „100 éves a Kecskeméti Törvényszéki Palota, 150 éves a kecskeméti megyei igazságszolgáltatás” címmel kiállítást és konferenciát rendezett a bírósági székházban.

Október 8-án a nagyszámú érdeklődőt Dr. Bodóczky László a megyei bíróság elnöke köszöntötte az épület aulájában, majd Dr. Sárközy István, Kecskemét alpolgármestere méltatta az eseményt. A köszöntések után D. Dr. Négyesy Lászlóné, a megyei bíróság elnökhelyettese mondott laudációt a Kecskeméti Törvényszék és a Bács-Kiskun Megyei Bíróság elnökeinek tiszteletére állított emléktáblák avatásakor.

Ezt követően a Törvényház impozáns dísztermében a kecskeméti igazságszolgáltatás 400 éves okirati és tárgyi emlékeiből rendezett kiállítást Dr. Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnöke nyitotta meg.

A megnyitó után rövid előadások hangzottak el: Dr. Nánási László megyei főügyésztől „150 éves Kecskeméten a megyei igazságszolgáltatás,” Dr. Bodóczky László megyei bírósági elnöktől „A 100 éves Kecskeméti Törvényszéki Palota,” továbbá Csóti András dandártábornok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnok-helyettesétől „A Kecskeméti büntetés-végrehajtási Intézet centenáriuma” címmel.

A másfél hétig látogatható, Péterné Fehér Mária főlevéltáros által válogatott kiállítás anyaga négy évszázad kecskeméti igazságügyi emléanyagát – iratok, képek, bűnjelek, bútorok, irodai eszközök – mutatta be. A kiállítás felépítése nem a hagyományos történeti korszakolást követte, hanem a város igazságszolgáltatásának egymást követő időszakait mutatta be. Az egyes részek „Bíraskodás a török hódoltság korában; A „fogott bírák” kora; Földesúri bíraskodás; Városi bíraskodás; Az önkényuralom igaz-

ságszolgáltatási rendszere; Átmenet a polgári igazságszolgáltatási szervezet kiépítéséhez; A közigazgatás és az igazságszolgáltatás külön válása; Új székház épül; A két világháború között; A népbíróságok kora; A szocialista bíraskodás rendszere” címmel követték egymást a kiállítási anyagban.

A tárlat megtekintését segítette a főlevéltáros asszony által szerkesztett, a megyei bíróság által kiadott „A bíraskodás 400 éve Kecskeméten a dokumentumok tükrében” címmel összeállított katalógus, amely az anyag leírásán túl az idézett bontásban tanulmányokat is közölt a kecskeméti igazságszolgáltatás történetéről. (A kivitelében is szép kiállítás és kiadvány Zalatnai Pál grafikus nevéhez fűződik.)

A bíróság különtermében a büntetés-végrehajtás tárgyi és írásos emlékei is felvonultatásra kerültek. Az ünnep alkalmából a centenáriumi ünnepelő Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Dr. Lőrincz József által összeállított „Emlékkönyv”-et is kiadott, amely az intézmény fejlődését mutatja be a királyi törvényszéki fogház megalapításától napjainkig.

Az ünnepi rendezvények október 11 és 13-án tudományos konferenciával folytatódtak a Törvényház könyvtártermében.

Ennek keretében az első napon előadást tartott Dr. Iványosi Szabó Tibor nyugalmazott levéltár igazgató „A fogott bírák működése a hódoltság idején (XVII. század),” Dr. Szabó Attila levéltár igazgató „A falusi és mezővárosi büntetőbíráskodás 1711 és 1848 között,” Dr. Nánási László megyei főügyész „150 éves Kecskeméten a megyei igazságszolgáltatás,” és Tüske János ezredes, a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka „A kecskeméti büntetés-végrehajtás története” címmel.

A konferencia másnapján Péterné Fehér Mária főlevéltáros „Betyárok Kecskemét környékén az önkényuralom időszakában,” Tánzos Szabó Ágota levéltáros „Népbíróságok működése a mai Bács-Kiskun megye területén 1945 és 1948 között,” továbbá Dr. Bodóczky László megyei bírósági elnök „A magyarországi ítélőtáblai rendszer” című előadása hangzott el.

Nánási László

Az Autonómiák Magyarországon 1848 – 1998

BESZÁMOLÓ EGY KONFERENCIÁRÓL

Gyakran hallott kifejezés, hogy valamely szervezet, terület, stb. autonómiával rendelkezik. Mégis kevesen tudnák megfogalmazni, hogy mit is jelent ez a gyakorlatban. A kérdés csak még bonyolultabbá válik,

ha visszatekintünk a múltra. Mikor milyen intézmények rendelkeztek autonómiával Magyarországon? Milyen jogokat foglalt magában ez az autonómia, és hogyan tudtak ezekkel a jogokkal élni az egyes szervezetek? Ennek a sokrétű problémának a kutatásába vágtak bele az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Történelemtudományok Doktori Iskolájának hallgatói Gergely Jenő tanszékvezető egyetemi tanár vezetésével. Ebből a programból nőtt ki az a konferencia, amely az eredmények megvitatását, a további kutatási irány megbeszélését célozta.

A konferenciát, mely az *Autonómiák Magyarországon 1848-1998* címet viselte az ELTE Új- és

jelenkori Tanszékének fiatal doktorandusai rendezték 2004. október 26-án. A programot négy részre osztották a szervezők. Minden részben három előadás volt hallható, amelyeket vita, majd rövid szünet követett. Az egyes részek elnökei ügyelték az időbeli keretek pontos betartását, illetve a viták rendjét. Az előadók között szereplő jogászok, történészek igyekeztek minél több szempontból megvilágítani a kérdést, mely nagy figyelemre tarthat számot, és melynek kutatása igen érdekes problémákat vetett fel.

A konferenciát Gergely Jenő, az OTKA-kutatás vezetője nyitotta meg, üdvözölve a résztvevőket, és néhány szóval vázolta a kutatás célját. Hangsúlyozta, hogy ez a konferencia hivatott a pontosabb kérdésfeltevés megvitatására és megfogalmazására, a további kutatások irányának megszabására.

Az első rész elnöke *Izsák Lajos* rektorhelyettes, tanszékvezető egyetemi tanár volt, aki bemutatta az előadókat és témákat, ezt követően felkérte az első előadót, hogy tartsa meg húszperces előadását. Ebben a szekcióban főként a jogászok jutottak szóhoz, közülük is elsőként *Mezey Barna* dékán úr, az ELTE Jogi Karának tanszékvezető egyetemi tanára, aki előadásában a közigazgatási autonómiákról beszélt. Visszanyúlt az 1848 előtti előzményekig, majd ezek sorsát követte figyelemmel, különös tekintettel a kiegyezésre, mely fordulópontot jelentett történelmünkben. Véleménye szerint 1867-ben Magyarországon megnyíltak a modern közigazgatás kiépítésének lehetőségei. A közigazgatás kiépítésekor több elv is érvényesült, ezek többféleképpen hatottak. Az önkormányzatok – hiányosságaik ellenére is – hatékonynak bizonyultak, mert helyi viszonyokat ismerő tisztviselők jártak el az egyes esetekben, akikben a hétköznapi helyiek is megbíztak.

Őt követte *Kajtár István*, a Pécsi Tudományegyetem Jogi Karának tanszékvezető egyetemi tanára, aki beszámolójában azt mutatta be, külföldi példákkal is illusztrálva, hogy hogyan alakult az önkormányzati jogalkotás. A hallgatóság élénk figyelemmel követte a statutumalkotás jogának alakulásáról, a szabályrendeletek előkészítéséről, típusairól szóló előadást, melyben arról is szó volt, hogy milyen konfliktusokat kell kezelniük a szabályrendeleteknek. Megtudhattuk, hogy a nagyobb önkormányzati testületek kis parlamentekként működtek.

A szekciót záró *Gergely András* tanár úr összefoglalójában a XIX. századi területi-önigazgatási autonómiákról beszélt. Nem számította ezek közé Erdélyt, mondván ez a terület államisággal rendelkezik, illetve Horvátországot, mivel különleges jogállású területként kezelték. Ezután megvizsgálta, hogyan változott az egyes korszakokban a megyék, városok autonómiája. Felvetette a kérdést, mellyel a jövőben hangsúlyozottabban kell foglalkozni: Kikre terjedt ki az autonómia, azaz kit engedtek be az autonómiába? Ezzel meg is nyitotta az első részt záró vitát, melynek során megállapították, hogy a sokféle autonómiát mind értelmezni kell. Ezen belül a két legszélesebb

autonómia, a közigazgatási és az egyházi, külön figyelemet kell hogy kapjon.

A második szekció – amelyben *Pajkossy Gábor* egyetemi docens elnökölt – előadásiban változatos témák bukkantak fel. A hallgatóság megismerkedhetett az egyes autonómiákkal a gyakorlatban is. *Cieger András* összefoglalóját egy Ereki idézettel kezdte, megvilágítva, hogy a pénzügyi szempontok az autonómiák sorsát is igen érzékenyen érintették. Előadásában kiemelte az 1873-as sikertelen reformkísérletet, az 1883-as törvényt, mely a megyék háztartásáról rendelkezett. Ennek során egy vegyes rendszert alakítottak ki, mellyel mindenki elégedetlen volt a korban.

Ezt követte *Pölöskei Ferenc* professzor vitakeltő előadása. Ennek során rámutatott, hogy milyen problémák rejlenek a fogalmi tisztázás hiányosságaiiban. Két végletet hozva fel példának, magyarázta, hogy közigazgatás és önkormányzat között nehéz meghúzni a határt. Egyes értelmezések különválasztják a kettőt, míg másoknál összefolyik. A polgármester, mint a város vezető tisztviselője, közigazgatási funkciót feltételez, eszerint a közigazgatás és az önkormányzat között létezik átjárás.

A szekciót záró *Ignác Károly*, a Doktori Iskola hallgatója, Budapest önkormányzatát érintő változásokról beszélt a Horthy-korszakban. Két rendkívüli időszakot emelt ki, a Bethlen-konzolidáció, és a Gömbös-kormány két-két évét. Ezekben az időszakokban Budapest autonómiáját különböző okok miatt csorbították. Előadása végén néhány szóval kitért a költségvetés kérdésére is. A Horthy-korszakban került sor a pénzügyvetési autonómia részletes kidolgozására. Az előadását követő vita során többször is felmerült, miszerint az autonómia fogalmának pontos tisztázása még várat magára, és ez olyan probléma, melyen a jogászoknak és történészeknek vállvetve kell dolgozniuk. Szó volt arról is, hogy az autonómia attól is függött, hozzájárul-e saját anyagi fenntartásához. *Kajtár István* szerint liberális illúzió, hogy erre esélye lett volna az önkormányzatoknak.

A délutáni előadásokat *Gergely András* nyitotta meg, ő elnökölt a harmadik szekción. Az első előadást *Zachar Péter* doktorandus tartotta. A hallgatóság megismerkedhetett a kamarák rendszerének – melyek félig hivatalos, félig autonóm testületekként működtek – kialakulásával, és történetükkel az 1910-es évekig bezárólag. Szó esett többek között a kereskedelmi és ipari kamarákat érintő törvényekről, az ügyvédi kamara késői megalakulásáról. Vizsgálta a kamarai gyűlések rendszerét, majd a kamarai autonómia csúcsát jelentő Központi Iroda létrejöttének körülményeit. Az Iroda nem korlátozhatta a vidéki kamarák autonómiáját, így magának az Irodának autonómiája csorbult, mivel a kamaráktól függött.

Ezután *Strausz Péter* gondolatébresztő előadása következett. A Doktori Iskola hallgatója is a kamarák sorsát vizsgálta, de már a két világháború közötti időszakokban. Ezt a korszakot követően is alakultak

még kamarák, viszont azokkal kapcsolatban már nem lehet autonómiákról beszélni. Bemutatta a kamarák feladatait, majd két példát kiragadva – a kereskedelmi és ipari kamarát, illetve a mezőgazdasági kamarát – vázolta történetüket a Horthy-korszak során. A legrégebbi alapítású kereskedelmi és ipari kamarát azért választotta egyik példájának, mert amit ők nem tudtak elérni autonómiakérdésben, azt más kamara sem nagyon tudta. A mezőgazdasági kamara pedig egy teljesen más típust, mintegy kivételt jelentett. De a cél mindkét kamara esetében az volt, hogy jó viszony kialakítása mellett minél függetlenebbek legyenek a közigazgatástól. Egy 1928-as példával illusztrálta, hogy a kamarák nem tudták kiharcolni, hogy saját területükön ők legyenek a kizárólagos érdekképviselői szervek.

Nagy létszámú hallgatóság előtt tartotta meg *Gergely Jenő*, a Történettudományok Doktori Iskola vezetője, előadását az egyházi autonómiákról. Előadásából megtudhattuk, mely bevett felekezetek rendelkeztek autonómiával, milyen volt ezek viszonya az állammal, ugyanis ettől, illetve hitelveiktől függött autonómiájuk. Megemlítette az 1848 előtti államegyháziságot, amikor is egy felekezet élvezet előnyöket, míg a többi jogait csorbították. Ezt egy szeparációs folyamat követte, melynek során az államot és a felekezeteket szétválasztották. Külön foglalkozott az erdélyi római katolikus egyház státuszával, mely több joggal rendelkezett, például joga volt ordinarius tisztségekre jelölteket állítani, míg Magyarországon a főkegyúri jog miatt a katolikus egyház nem élvezett ilyen autonómiát. Kitért a protestáns egyházak kérdésére is. Itt már létezett autonómia, de csak egyházkerületenként, nem pedig országosan. Fontos kérdés volt, hogy pontosan ki tartozik bele az egyes autonómiákba, hiszen az emberek beleszülettek egy vallásba, nem pedig választották azt. Kérdés a születés elegendő-e, hogy az autonómia tagjának tekintsük az egyént, vagy inkább az volt a tag, aki betartotta az egyes erkölcsi törvényeket? Milyen szankciókkal járt az emberek kirekesztése?

E kérdések adták meg a szekciót záró vita hangnemet, témáját. Az egyházi autonómia kérdése önmagában is sok problémát vett fel, hiszen az egyes felekezetek autonómiája eltérő volt. A szekció elnöke hangsúlyozta a kérdés fontosságát, mert az újabb irányokat adhat a kutatásnak.

A konferencia utolsó szekciójában *Vida István* tanészékvezető tanár elnökölt, amikor két beszámolót hallhatott a kitartó közönség. *Kardos József* az egyetemek, és ezen belül természetesen elsősorban az ELTE-t érintő problémákat vizsgálta. Megfogalmazta a kérdést, mit is jelent pontosan az a fogalom, hogy tanszabadság. Beszámolt az egyetemi vezetés, illetve az anyagi források fontosságáról, melyek következtében az egyetem függőségbe került. A támogató, főként az állam, beleszólást követelt az ügyek intézésébe, és némelykor hozzá nem értő vezetőket állított az egyetem élére.

A konferencia záróelőadásában, Réfi Attila, a Doktori Iskola hallgatója a területi közigazgatás utolsó, máig ható szakaszait vizsgálta. Két fordulópontot emelt ki: az 1949/1950-es és a 1989/1990-es éveket. Kitért a megerendszert érintő területrendezésre, a Kádár-kor elején érvényesülő hatásra, mely a népgazdasági tervnek megfelelően szándékozott átalakítani mindent. Előadását a rendszerváltást előkészítő változásokkal, illetve a ma is működő önkormányzati rendszer kialakulásával fejezte be. A szekciót, és a konferenciát záró vitát követően az elnök elégedettségét fejezte ki az érdekesen felépített előadásokkal kapcsolatban, dicsérte a beszámoló tartalmi-formai igényességét, és megköszönte az előadóknak, hogy figyeltek az időkeret betartására.

A konferenciát Gergely Jenő zárta be, aki kifejezte örömét amiatt, hogy színvonalas, újabb eredményeket is tartalmazó, sok szempontú előadásokat hallhatunk. Külön örömmel töltötte el, hogy a fiatal kutatók az elhangzott problémákhoz érdeklődve, nyitottan álltak, és szakmai igényességgel, tájékozottan nyilvánítottak véleményt a felmerülő kérdésekben. Véleménye szerint a téma nagy arányú, összehangolt kutatómunkát igényel, melyen együtt kell dolgozni a jogász kollégákkal, akik a kérdés más, érdekes aspektusaiban tudnak segítséget nyújtani. Ezen a konferencián bizonyosodott, hogy ezt a sokrétű kérdést nem lehet egyetlen alkalommal tisztázni, ezért felvetette egy újabb konferencia rendezésének tervét, ahol már a most felmerülő kérdésekre is megpróbálhatnak választ adni. Majd felhívta a résztvevők figyelmét arra, hogy a konferencia anyaga nyomtatott formában is elérhető lesz.

Dudás Elina

Kelet-Európa Szeminárium

2005. SZEPTEMBER 28 – OKTÓBER 8.

Max Planck
Európai Jogtörténelmi Intézet

Pf. 93 02 27. 60457 Frankfurt/M.
Hausener Weg 120. 60489 Frankfurt/M.
Telefon: +49/69 789 78 0, Fax: +49/69 789 78-169
Támogató: Gemeinnützige Hertie-Stiftung

A Max Planck Európai Jogtörténelmi Intézet hosszú ideje ápol jó kapcsolatokat kelet-európai tudósokkal és már több projektet is szervezett a kelet-európai jogtörténet témakörében. Úgy ítéljük meg, hogy szükséges a Kelet-Európai Szeminárium megrendezése kelet- és nyugat-európai fiatal szakemberek bevonásával, ahhoz, hogy elősegítsük a párbeszédet a jog alapjairól. A szeminárium létrejöttét a Hertie-Stiftung (www.ghst.de) nagyvonalú támogatása teszi lehetővé.

Az első Kelet-Európa Szeminárium, amelynek témája „A jog alapjai,” 2005. szeptember 28 és október 8. között, a Max Planck Európai Jogtörténelmi Intézetben